

Mérsékelt baby boom

TÖBB GYERMEK SZÜLETETT | A gyermekvállalást nem a mosolygós kisbabás óriásplakátok ösztönzik, hanem a gyermekvállalók igényeire jól reagáló családpolitika – állítja Kapitány Balázs szociológus, demográfus.

Összességében pozitívak a 2016-os év népmozgalmi adatai. Rekordalacsony a csecsemőhalálozási arány, s ugyan a születésszám csak 1,5 százalékkal emelkedett, a természetes fogyás 16 százalékkal mérséklődött. Van ok hátradőlni?

– Demográfiai szempontból valóban az elmúlt évtized legjobb esztendejét hagytuk magunk mögött, de nézzük meg jobban a számokat. Jelentősen csökkent a halandóság mértéke és nőtt a házasságkötési kedv, de számomra, demográfusként a legjobb hír mégis a látszólag csekélynek tűnő, 1,5 százalékos születésszám-emelkedés. Ezekben az években lép ki a gyermekvállalási korból egy igen nagy generáció, évről évre csökkentve a potenciális szülők számát. Egy esztendő alatt a gyermekvállalási korban lévők száma két százalékkal csökken, így a születésszám mérsékelt növekedése mögött valójában a nagyobb gyermekvállalási kedv húzódik meg: vagyis kevesebben vállaltak több gyereket. Persze ezek az értékek még mindig messze vannak a társadalom önreprodukciójához szükségstől, de a várhatóan 1,5 körüli termékenységi mutatónk, az úgynevezett „teljes termékenységi arányszám” hazai viszonylatban az elmúlt két évtized legmagasabb értéke lesz. Ezzel európai összehasonlításban az utolsó helyek egyikéről a középmezőnybe kerülhetünk.

– Attitűdváltozás, avagy a családpolitikai rendszer alakulása állhat a gyermekvállalási kedv növekedése mögött?

– A 2010-ben bevezetett családi adókedvezmény összességében minimálisan hatott a termékenységre, a 2016-os CSOK hatásait pedig még nem láthatjuk. Így a jelenlegi növekedés mögött a 2014-es népesedéspolitikai csomag – gyed extra, testvérgyes és társaik – hatását feltételezhetjük. Valóban ömlik a pénz a családtámogatási rendszerbe, a magyar családpolitika költséges. Amikor most egy viszonylagos sikerről beszélünk, érdemes azt is szem előtt tartani, hogy ezt milyen áron, milyen hatékonysággal sikerült elérni.

– Gyermekvállalás esetén mindig az anyagi ösztönzők kerülnek szóba, miközben ez értékrendi kérdés is. A min-

denkori politika miért nem talál megoldást erre a problémára?

– Az értékrendváltozás lassú folyamat, amit egy demokráciában a politika – sajátos vagy szerencsére – csak igen korlátozottan tud befolyásolni. A politikusok – és ez nem magyar sajátosság – szeretnék azt hinni, hogy mosolygós kisbabás plakátoktól vagy boldog házaspárok vidéki kultúrházak fellépéseitől növekedni fog a gyermekvállalási kedv. Miközben nagyon ke-

vés olyan valós kutatásokon nyugvó eredményünk van, amely szerint ez úgy hat az értékrendre, hogy az demográfiai hatással is jár.

– Ön hol avatkozna be? Több pénz? Kampányok?

– A mostaninál sokkal több pénzt én már nem tennék a családtámogatási rendszerbe, mert ez már annak hosszú távú fenntarthatóságát veszélyeztetné. A gazdaság és a politika ciklusokban működik; ha a

NÉVJEGY

- 41 éves, szociológus, demográfus
- 1999 óta a KSH Népeségtudományi Kutatóintézet kutatója.
- 2014-től az intézmény igazgatóhelyettese.
- Főbb kutatási területei a társadalomdemográfiai folyamatok és a termékenységi magatartás a mai magyar társadalomban. Több tudományos publikációja jelent meg, több közülük vezető nemzetközi szakfolyóiratokban (European Journal of Population, Population).

A gyermekvállalási korban élő fiatalok közel tíz százaléka már külföldön él.

családtámogatási rendszer most „túlnyeri” magát, a nehéz években óhatatlanul jön a megvágás. Márpedig ez katasztrófa lenne, hiszen a családtámogatások akkor lehetnek hatékonyak, ha az érintettek elhiszik azt, hogy a rendszer évtizedeken át fennmarad, és az valóban fenn is marad. A jelenlegi forrásokat kellene hatékonyabban felhasználni. A másik feladat, ami nem elsősorban pénzkérdés: évtizedek alatt kialakult Magyarországon egy igen bonyolult családtámogatási rendszer, amelyet szinte senki sem lát át. Ezért nagyon fontos lenne a korrekt információátadás a gyermekvállaláson gondolkodó pároknak például arról, hogy milyen juttatásokra jogosultak, miként is működik a rendszer.

– Az „így kell élni” típusú kinyilatkoztatásokra a fiatalabb generációk nagy ellenállással reagálnak. Közéleti perpatvar kerekedett abból, amikor politikusok, kulturális véleményvezérek mondtak erőseket arról, hogy kinek hol a helye egy társadalomban.

– A „mit gondoljunk a családról” vitája nem ördögtől való, illeszkedik az európai trendbe. Azt viszont látjuk, hogy a „szülj a nemzetért” szölamok hatástalanok, hiszen fentről nem lehet megmondani, hogy ki hogyan éljen és mit tegyen. Ráadásul Magyarországon nagyon különbözően gondolkodunk arról, miképpen és milyen körülmények között lenne jó gyermeket vállalni. Egyetlen közös pontunk van: a magyar fiatalok szeretnék gyereket. Ez persze közhely, de például Németországban már nem ilyen evidens. A tervezett gyerekek megszületésére akkor van a legnagyobb esély, ha azok és abban a formában kapnak támogatást, akik és ahogy potenciálisan gyermeket akarnak vállalni. Olyan viszonyokat kell teremteni, ahol mindenki megtalálja a támogatást a saját életviszonyaihoz, a presszió csak ellenállást szül.

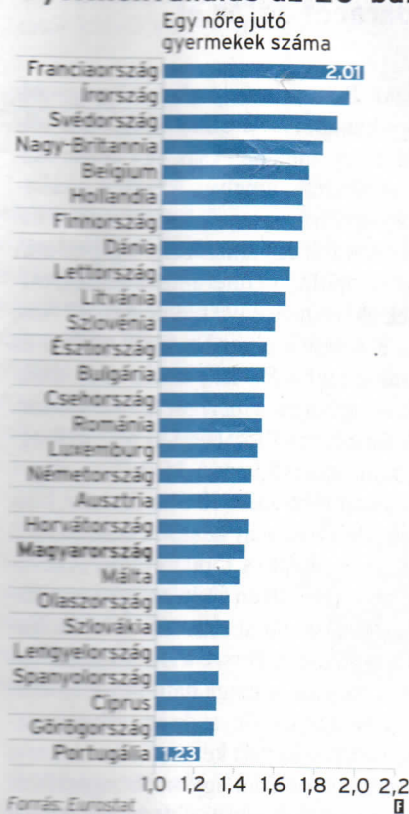
– Közéleti vita tárgya az is, hogy a gyermekvállalás magán- vagy közügy. Mit mond erre a demográfus?

– Családi ügyről van szó, egy pár döntéséről, amelynek nagyon fontos társadalmi hozzáadéka van, tehát ebben az értelemben közügy is. Ez megmagyarázza a családtámogatási rendszer indokoltságát is, hiszen ebben az esetben az állam segíti a gyermeket vállalókat, szem előtt tartva, hogy azok felnőtté válva fenntartják majd a társadalmat. Vagyis valóban egy pár döntéséről van szó, de egy állam joggal ismerheti el, hogy ez a döntés hasznos a közöségnek. Hasznosabb, mint más, egyébként ugyanolyan legitim egyéni határozatok.

– Említette, hogy egy nagy generáció fut ki a gyermekvállalási korból. Viszont sok fiatal próbál külföldön boldogulni, és a legfrissebb ifjúságkutatás szerint is számosan gondolkodnak az ország elhagyásán. Hogy lesz itt baby boom?

– Ha Magyarország jövőjéről gondolkodunk, akkor a kivándorlás és annak demográfiai hatásai is olyan kérdések, amelyekről higgadtan kellene beszélni. Van, akik szerint az Orbán-kormány demokráciát veszélyeztető politikája miatt hagyják el tömegesen politikai menekültek az országot, míg a másik vélemény a szerencsét próbáló boldog és ügyes fiatalokról szól, akik néhány éven belül nagy tudással és tapasztalattal hazatérnek. Mindkettő nem hazugság, e bonyolult jelenséget nem lehet ideológiai lövészárkokból megérteni és megoldani. Eközben a gyermekvállalási korban élő fiatalok közel tíz százaléka már külföldön él. Úgy is mondhatnám, ha az ő gyerekeik például nem Németországban születnének meg, akkor lényegesen kisebb demográfiai kihívással nézne szembe az ország.

Gyermekevállalás az EU-ban

– Az sem titok, hogy sokan nem tudnak „visszaülleszkedni”, és inkább újra megveszik a repülőjegyet. Milyen a visszatérési arány?

– Nem igazán tudjuk, hogy milyen arányú lesz a hazatérés. Az mindenesetre biztos, hogy ha kint születik meg egy gyermek, s ott kerül be az intézményrendszerbe, akkor ennek az esélyei is csökkennek. Viszont az is igaz, hogy a társadalom, illetve a szakpolitika nincs felkészülve a hazatelepülők fogadására.

– Mire gondol?

– Fontos lenne, hogy az iskolákban, a hivatalokban ne egy különlegesen nehéz ügyfélként tekintsünk azokra, akik hazatérve itthon képzelik el a jövőjüket. Fel kell készíteni az államat, egészen a legalacsonyabb szinten dolgozó hivatalnokokig ennek a helyzetnek a kezelésére. Kévs jobb dolog történhet, mint hogy valaki családotól újra Magyarországon akar élni, miközben az első élménye az, hogy a hivatalnok ordít vele, amiért mondjuk nincsen magyar oltási könyv, vagy mert össze kellene hangolnia a kint eltöltött iskolás éveket a hazai rendszerrel. El kell végezni az aprómunkát a jogalkotásban és a fejekben egyaránt.

– Friss kutatási eredmény, hogy a fiatalok jelentős része egyedül vagy élettársi kapcsolatban él. Viszont növekszik a házasságkötések száma is. Kik kötnek házasságot és miért fontos ez?

– Valóban, évek óta jelentősen növekszik a házasságkötések száma, de ennek a születésszáma gyakorolt hatása szerintem kisebb lesz a reméltnél, mivel már elég kicsi a különbség a házasságon belüli, illetve azon kívüli gyermekevállalási kedv között. Viszont a frigykötési trend erősödése azt garantálhatja, hogy a gyermekek többsége a jövőben is házasságon belül szülessen. Korábban úgy tűnt, hogy a jövő fiataljai elutasítják vagy legalábbis elkerülik majd a házasság intézményét, de a legújabb adatok trendfordulót hoztak, már azt mutatják, hogy többségük frigyket köt, és ebben a formában vállal gyermeket is. Ha a konzervatív családpolitika sikerét szeretné valaki felmutatni, akkor ez ebből a szempontból eredménynek tekinthető.

LIPPAI ROLAND